

Oorkonden en Mededelingen

PACHTEN EN BEVOLKINGSGROEPEN TE VEURNE IN 1701

In 1701 ondernam de magistraat van Veurne een volledige telling van de huizen en de huisgezinnen binnen het stadsgebied. De uitslag van die telling werd samengevat in een lijst opgemaakt op 21 juli 1701 en volgende dagen door G. Blauvoet en Michel Clarijsse, schepenen en Keurheren, bijgestaan door deelslieden en prijzers⁽¹⁾. De telling geschiedde om een betrouwbare basis te hebben voor een hoofdelijke belasting ten belope van 1/10 van de pachtprijs van het door de belastingsplichtige betrokken huis⁽²⁾.

Uit de „staet ende declaratie van alle de huysen binnen der stede van Veurne”, zoals het opschrift van die lijst luidt, blijkt dat de Kloostergemeenschappen niet meegeteld werden⁽³⁾; voor het overige vermeldt de „staet” benevens de namen van de eigenaars en van de pachters, de pachtwaarde der huizen⁽⁴⁾. Het register van de verdeling van deze hoofd-

(¹) Veurne, stadsarch., Bundel 320 : De lijst is opgemaakt door gemelde schepenen en Keurheren „mitsgaeders gheëede deelsleden ende prisers.”

(²) De pachter of de eigenaar van een huis met een pachtwaarde van 10 pd. gr. VI. betaalt 12 pd. par.. Voor de medehuurders wordt bepaald: „et attendu que plusieurs particuliers occupant une partie des maisons dont les occupeurs en chef se trouvent taxer pour le total, le magistrat déclare que lesdits particuliers occupans une partie des mêmes maisons contribueront à proportion de dixiesme denier de leurs loiers.

(³) Van de seculiere geestelijkheid wordt alleen de pastoor van de St.-Denijsparochie vermeld; van de geestelijkheid van de beide andere stadsparochies (St.-Walburga en St.-Niklaas) is er geen spraak in de „staet”; vermoedelijk waren die beide parochies door regulieren bediend.

(⁴) S. A. V., b. 320. De pachtprizen worden opgegeven „conforme de respective pachtbriefven bij de pachters ter handt gedaen; degonne

TABEL I

Indeling der huizen volgens pachtwaarde (in pd. gy. vlaams)

Categorie	I -5	II 5-10	III 10-15	IV 15-20	V 20-25	VI 25-30	VII 30-40	VIII + 40
Markt	—	—	2	3	13	6	3	4
Ooststraat	1	6	22	13	8	1	4	—
St.-Sebastiaanstr.	15	1	1	—	1	1	—	—
Noordstraat	—	8	10	14	7	3	4	1
Oude Peerdemarkt ^a	—	5	2	3	—	1	—	—
Meulenstraat ^b	8	—	1	—	—	—	—	—
Oude Beestemarkt	—	—	—	—	—	—	—	—
Weststr. ^c en Spaans kwartier	10	8	7	8	2	—	—	2
Vleeshouwerstr.	—	3	8	4	—	2	2	—
Zuidstraat	2	10	12	22	10	3	4	2
Nieuwe Beestemarkt ^d	5	3	—	3	—	—	—	—
Kaastraat ^e	—	3	2	4	4	2	2	—
Nieuwstraat	—	5	2	—	—	—	—	—
Oude Botermarkt ^f	2	7	6	—	4	—	1	—
St Nikolaaskerkhof ^g	5	9	2	8	1	2	1	—
Houtmarkt	—	—	—	—	—	—	—	—
St Walburgakerkhof	—	4	3	1	—	1	—	—
Totaal :	48	72	80	86	50	21	21	9 = 387 ^h
%	12,4	18,6	20,7	22,2	13,0	5,4	5,4	2,3

^a Huidige Pannestraat. ^b Huidige Kloppestraat. ^c Huidige Zwarte Nonnenstraat en Spaans Kwartier. ^d Huidige Oude Beestenmarkt. ^e Huidige Duinkerkestraat. ^f Huidige Boterwegsgaalstraat. ^g Huidige Kaatspelmarkt.

^h Voor 16 huizen is de pachtwaarde niet vermeld. Het betreffen dishuizen. We hebben ze gerangschikt in de categorie- 5 pd. De openbare gebouwen, het landhuis uitgezonderd en de huizen van de geestelijkheid, dit van de pastoor van St-Denijs uitgezonderd, zijn in deze tabel niet opgenomen.

TABEL II

Beroepsstructuur van de bevolking en pachtwaarde der huizen volgens beroep. ^a

	Cat. I		Cat. II		Cat. III en IV		Cat. V		Cat. VI en VII		Cat. VIII	
	Tot	%	Tot	%	Tot	%	Tot	%	Tot	%	Tot	%
<i>Bevoorrechte St.</i>	13	2,6	—	—	5	38,5	2	15,4	6	46,1	—	—
Adel en geestelijkheid	37	7,4	1	2,7	17	46,0	6	16,2	9	24,3	3	8,1
<i>Middenstand</i>	30	6,0	—	—	13	43,3	5	16,7	6	20,0	3	10,0
Voedingsnijverheid	56	11,2	8	14,3	32	57,1	2	3,6	—	—	—	—
Herbergen	47	9,4	1	2,2	21	44,7	14	29,6	6	12,8	1	2,2
Allerlei	38	7,6	7	18,4	8	21,0	3	8,0	2	5,2	—	—
Handel en Verkeer	30	6,0	4	13,3	12	40,0	2	6,7	—	—	—	—
Bouwnijverheid	10	2,0	—	—	8	80,0	2	20,0	—	—	—	—
Kledingsnijverheid	8	1,6	—	—	4	50,0	4	50,0	—	—	—	—
Geneeskunde	5	1,0	1	20,0	4	80,0	—	—	—	—	—	—
Luxe-handel ^b	13	2,7	6	46,2	7	53,8	—	—	—	—	—	—
Textielnijverheid	177	35,5	72	40,7	37	20,8	4	2,3	3	1,7	—	—
<i>Arbeiders</i>	35	7,0	1	2,8	14	40,0	6	17,2	10	28,6	1	2,8
<i>Zonder Beroep</i>												
<i>Ambten ^c</i>												

^a De gegevens betreffen : het aantal huisgezinnen deel uitmakend van de verschillende beroepen en % van het totaal aantal huisgezinnen, het aantal eenheden en % van ieder beroep die een huis met een pachtwaarde van respectievelijk — 5 pd., 5-10 pd. 10-20 pd., 20-25 pd., 25-40 pd. en + 40 pd. bewonen.

^b Hieronder verstaan we apothekers, zilversmeden en meester-schilders.

^c De 6 leden van de adel die een schepenzetel bezetten, werden hier niet meer opgenomen.

TABEL III

Verdeling der eigendommen volgens beroepen ^a

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
<i>Bevoorrechte stand</i>									
<i>Middenstand</i>	9	5	1	—	—	2	7	13	5,7
<i>bouwnijverheid</i>	17	4	—	1	1	8	18	8	8,8
<i>handel en verkeer</i>	20	3	2	1	—	3	15	18	9,3
<i>voeding</i>	21	7	—	—	—	2	15	18	9,0
<i>geneeskunde</i>	3	—	—	—	—	—	3	—	0,8
<i>kledingsnijverheid</i>	5	—	—	—	—	2	1	2	1,2
<i>luxehandel</i>	1	—	—	—	—	—	1	—	0,3
<i>allerlei</i>	4	1	—	—	—	—	3	3	1,5
<i>Arbeiders</i>	4	—	—	—	—	1	2	1	1,0
<i>Zonder Beroep</i>	27	6	2	2	1	17	30	11	15,0
<i>Ambten</i>	16	7	3	1	1	8	19	21	12,4

^a De gegevens betreffen : I, II, III, IV, V : leden en % van ieder groep, die respectievelijk 1, 2, 3, 4 en 5 huizen in eigendom bezitten; VI, VII, VIII : aantal huizen met een pachtwaarde van respectievelijk -10 pd., 10-20 pd. en + 20 pd., eigendom van de verschillende groepen; IX : % van het totaal aantal huizen van de stad, eigendom van de verschillende groepen.

belasting, dat eveneens bewaard gebleven is, vermeldt de naam en het beroep van de pachters⁽⁵⁾. Steunend op deze twee bronnen hebben we niet alleen het uitzicht van de stad, doch ook de beroepsstructuur van de bevolking vastgelegd. Vermits de pachtwaarde van een huis de sociale positie van zijn bewoner weerspiegelt, dragen de gegevens ook bij tot de kennis van de maatschappelijke toestand van de verschillende bevolkingsgroepen.

De huizen van de stad behoren in de verhouding van 65 % aan inwoners van Veurne; 25 % van de inwoners betrekken hun eigen huis. Verscheidene onder hen bezitten, benevens de eigendom die ze bewonen, meerdere gebouwen die ze verhuren.

We menen in tabel II duidelijk drie bevolkingsgroepen te kunnen onderscheiden :

de adel, waarvan 46,1 % van de leden een huis van + 25 pd. bewonen (cat. VI, VII, VIII),

de middenstand, die huizen van 10 tot 25 pd. betreft (cat. III, IV, V),

de arbeiders, die huizen van — 10 pd. bewonen (cat. I, II).

De BEVOORRECHTE STANDEN — slechts een geestelijke is in onze tabellen opgenomen — zij vertegenwoordigen 2,6% van de totale stadsbevolking; 6 edellieden zetelen in de magistrat van stad en kasselrij, twee andere worden als oud-schepenen vermeld; 9 edellieden (69,2 %) bewonen hun eigendom; 5 van hen bezitten 2 huizen, een ander bezit er 3. Deze kleine groep

geen pachtbrief hebbende, conforme de declaratie van pachter bij eede gedaen en degonne gebruyct bij proprietarissen conforme d'estimatie ghedaen bij de gheeëde deelslieden".

(⁵) S. A. V., b. 320 : « Estat et imposition par forme de capitation et subside extraordinaire faite par bourghmaistres, lanthouders, eschevins et ceurheers des villes et chastellenies de Furnes, sur les habitants de la même ville en esgard de l'occupation de leurs maisons et ce au recouvrement de la somme de quatre mille cinq cens livres de France, faisant en livres parisiss sept mille deux cens livres, imposée sur ladite ville par monseigneur Barentin, conseiller du roy en son conseil, maître des requestes ordinaire de son hôtel, intendans de justice, police et fiances en Flandres du costé de la mer, le 2 juin 1701, estans la quotte de ladite ville dans les 600.000 lb. offertes par les magistrats des chastellenies et autres lieux dudit département, de payer annuellement au roy tant que la guerre durera, au receveur général des finances

is trouwens eigenaar van 5,7 % van het totaal aantal huizen in de stad.

De MIDDENSTAND. De beroepen, die we tot deze stand rekenen, vertegenwoordigen 52,3 % van de stadsbevolking.

Rekenen we de herbergiers, die we in tabel II afzonderlijk geklasseerd hebben, tot de groep „voedingsnijverheid”, dan is deze groep, te Veurne, het sterkst vertegenwoordigd (13,4%). 16,4 % van de inwoners, werkzaam in deze nijverheid, bewonen een huis met een pachtwaarde van 20 tot 25 pd. en moeten tot de rijkere middenstand gerekend worden; 31,3 % van de leden van dezelfde groep behoren tot de hogere burgerij — de wachtkamer van de adel — en bewonen een huis met een pachtwaarde van + 25 pd. Een belangrijk percentage (31,3 %) bezit een eigen huis terwijl 10,5 % van de leden twee eigendommen bezitten. De groep is eigenaar van 9 % van de huizen van Veurne.

Na de groep „voedingsnijverheid” is de groep „allerlei” numeriek het sterkst bezet (11,2 %). 39,3 % van de leden van de diverse neringen, die we onder „allerlei” gegroepeerd hebben, kunnen — steeds steunend op de pachtwaarde van de door hen betrokken huizen — slechts als arbeiders beschouwd worden. Enkele van haar leden (7,1 %) bewonen hun eigen huis.

De groep „handel en verkeer” vertegenwoordigt 9,4 % van de stadsbevolking. Op 47 leden die deze groep telt, zijn er 8 schippers, 11 kleinhandelaars, 11 vetweiders ⁽⁶⁾ en 17 groothandelaars, wier bedrijvigheid volgende takken omvat: lakenhandel (5), wijnhandel (2), tabak-, kousen-, oudekieren-, ijzer-, vishandel (respectievelijk 1). Voor 5 handelaars, wordt de tak waarin ze bedrijvig zijn niet vermeld.

Van de leden van de hier besproken groep behoren 29,6 % tot de rijkere middenstand en 15 % tot de hogere burgerij. 42,6 % van de handelaars en schippers bezitten 9,3 % van

en exercice, à titre de subside extraordinaire, à condition qu'il ne sera fait aucune autre levée de capitation et milice, création de charges nouvelles, traitéz, impositions extraordinaires, ny aucune autre demandes et que le payement de ladite somme cessera au terme de l'arrest de S. M., du 4 may 1701.”

(6) Worden in de teksten aangeduid als „gressier”.

de huizen van de stad. De vetweiders staan, zowel numeriek al sociaal, aan de spits van deze afdeling; 54,5 % van hen moeten we tot de rijke middenstand en 18,1 % tot de hogere burgersklasse rekenen. Meer dan de helft van de vetweiders bewonen hun eigendom, 9,1 % bezitten 3 huizen. De tweede plaats wordt bezet door de lakenhandelaars; 4 dezer bewonen hun eigen huis, 3 van hen bezitten respectievelijk 4, 3 en 2 huizen.

Van de inwoners van de stad zijn 7,6 % werkzaam in de „bouwnijverheid”. Daarvan kunnen 39,4 % slechts als arbeiders beschouwd worden. Enkele leden van deze groep behoren evenwel tot de rijkere middenstand (8 %) en zelfs tot de hogere burgersklasse (5,2 %). De timmerlui spelen in deze groep de voornaamste rol. We tellen nl. 7 meester-timmerlui bijgestaan door 5 knechten; 5 van hen bezitten een eigen huis. Verder tellen we 8 meester-metsers met 4 knechten; 4 meesters bezitten hun eigen huis. Op de derde plaats komen de slotenmakers (3 meesters en 1 knecht) gevolgd door de schaliedekkers (2 meesters en 1 knecht) (7). Het feit dat 44,7 % van de leden van de groep „bouwnijverheid” een eigen huis bezitten en verschillende onder hen nog huizen verhuren, dient ongetwijfeld in verband gebracht te worden met de aard van hun beroep. Deze groep, die toch grotelijks aanleunt bij de arbeidersklasse, bezit 8,8 % van de huizen van de stad. Waar nochtans meer dan de helft van de gebouwen eigendom van de groepen „voedingsnijverheid” en „handel en verkeer” huizen zijn met een pachtwaarde van + 20 pd., hebben 3/4 van de eigendommen van de groep „bouwnijverheid” een pachtwaarde van — 20 pd.

De groep „kledingsnijverheid”, 6 % van de bevolking, leunt bij de arbeidersklasse aan; 16,6 % van haar leden bewonen hun eigendom.

De andere groepen zijn slechts zwak vertegenwoordigd. Een bijzondere vermelding verdient de groep „luxehandel”, waarvan 50 % van de leden tot de rijkere middenstand behoren.

De ARBEIDERSKLASSE. Volgens tabel II behoort slechts 2,7 % van de bevolking tot deze klasse. Steunend op de pacht prijs

(7) Tot deze groep rekenen we eveneens de aannemers (2), de loodgieters (3) en de glazenmakers (3).

moeten we nochtans aanvaarden dat een belangrijk gedeelte — ongeveer 75 % — van de inwoners, waarvan het beroep niet vermeld is, arbeiders zijn. Houden we hiermee rekening, dan behoort in werkelijkheid 29,2 % van de stadsbevolking tot de hier besproken groep. Van de 133 inwoners, waarvan we het beroep niet kennen en die we tot de arbeidersklasse rekenen zijn er 86, die slechts een gedeelte van een huis — in de meeste gevallen een kamer, een zolder of een kelder — betrekken. Van de 47 anderen betrekken 5 hun eigen huis.

Beschouwen we diegene die minder dan 5 pd. pacht betalen — verschillende onder hen worden als arm of als „disgenoten” vermeld — als het stedelijk proletariaat, dan moeten we 20 % van de totale bevolking tot deze categorie rekenen; $\frac{3}{4}$ hiervan zijn arbeiders.

De andere leden van de groep „zonder beroepsvermelding” behoren hoofdzakelijk tot de middenstand. Ongeveer 40 % ervan zijn weduwen: $\frac{3}{4}$ van deze weduwen bewonen hun eigen huis. De helft van de overige leden van deze categorie middenstanders bewonen eveneens hun eigendom.

Van de 58 huizen, die in het bezit zijn van de groep „zonder beroepsvermelding”, behoren er 53 aan leden, die een huis met een pachtwaarde van meer dan 10 pd. betrekken. Deze laatsten⁽⁸⁾, die slechts 9 % van de stadsbevolking uitmaken, bezitten 13,7 % van het totaal aantal huizen van de stad. Verschillende onder hen moeten ongetwijfeld beschouwd worden als renteniers.

De AMBTENAREN behoren voor meer dan de helft tot de rijkere middenstand en tot de hogere burgersklasse; 45,7 % van hen bewonen hun eigendom, terwijl verscheidene meerdere huizen bezitten. Deze groep, die slechts 7 % van de stadsbevolking uitmaakt, bezit 12,4 % van de huizen van de stad.

We hebben er reeds op gewezen dat de adel de helft van de schepenzetels bezet hield, de 6 andere zetels zijn bezet door leden van de burgerij, een van hen is doctor in de geneeskunde.

Onder ambten hebben we o. m. gegroepeerd de vrije

⁽⁸⁾ Dit zijn de 44 leden van de groep „zonder beroep” die een huis van + 10 pd. betrekken (TABEL II).

beroepen — procureurs en advokaten — die toegang verlenen tot de hoge ambten. De procureurs behoren, steunend op het huis dat ze bewonen, tot de gewone burgerij. Twee van hen bezitten evenwel meerdere huizen. In drie gevallen wordt dit ambt gecumuleerd: tweemaal met dit van notaris, in het derde geval is de procureur terzelfder tijd handelaar. De advokaten behoren tot de rijkere middenstand en tot de hogere burgersklasse. Hetzelfde kan gezegd worden van de raadspensionaris. Deze laatste gegevens bevestigen de zienswijze van H. Pirenne: „zonen van rijke familiën leveren zich over aan de vrije beroepen en inzonderheid aan de rechtsgeleerdheid, welke toegang geeft tot hoge ambten en, later, tot de adelstand.”⁽⁹⁾

Om te eindigen volgt hier een overzicht van de pachtprijzen, met het aantal huizen voor iedere pachtprijs.

TABEL IV
Pachtwaarde der huizen ^a

pd.	sch.	gr.	VI.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	Totaal		
1	00	14				I														I	
2	00	00												I							I
2	10	00							I	3											4
3	00	00			I					I				I							5
3	06	08														2					2
3	10	00																3			3
3	14	00				2													I		3
4	00	00				4			I	2			I	3							11
4	06	08								2			I								3
4	10	00								2											2
5	00	00			I		I	I		I	I				I						8
5	15	00																		I	I
6	00	00					3			3			I	I	I	3	4				16
7	00	00			I	I	I			2						I	2	I			9
7	10	00											I								I
8	00	00			I		3	4				2	4	2		I	2	2			21
8	10	00			I																I
8	15	00														I					I

⁽⁹⁾ H. PIRENNE, *Geschiedenis van België*, vertaald door R. Delbecq, Gent, 1925, IV, p. 440.

^a I Markt. — II Ooststraat. — III St.-Sebastiaanstraat. — IV Noordstraat. — V Oude Peerdemarkt (Pannestraat) tussen haakjes

TABEL IV (Vervolg)

9	00	00		2			2	5		I	I			I	12				
10	00	00	I	3	I	I	I	2	I		I	3		I	15				
10	10	00							I						I				
11	00	00		2		I		I	2						6				
11	10	00								I					I				
12	00	00		9		3	I	2	3 ^e	3		I	I	I	25				
12	10	00										I			I				
13	00	00		I		I		3	2				I		8				
13	10	00						I							I				
14	00	00	I	5		4	I	I	2	3		I	2	I	21				
14	10	00		2											2				
15	00	00					I	I			I				3				
16	00	00	I	7		10	I	2	I	7	I	I	I	4	I	37			
16	13	04		2					I	I						4			
17	00	00		I			I			I		I			I	5			
18	00	00	2	3		4 ^d		5	2	9	2	I		I	3	32			
19	00	00							4				I			5			
20	00	00	2	3		4		I	4		2	3				19			
22	00	00	3 ^g	3		3			I		I		I			12			
23	00	00		2					I							3			
24	00	00	6	2	I ^b			I	4		I	I				16			
25	00	00		I					I	I				I		4			
26	00	00		2		I			I					I	I	6			
27	00	00		I					I		I					3			
28	00	00		3		2	I		I		I					8			
30	00	00		I	2	2			2				I ^f			8			
31	00	00		I												I			
32	00	00		2		I			I	I		I				7			
34	00	00				I			I		I					3			
38	00	00		I					I							2			
40	00	00		4 ^e		I		2		I						8			
46	00	00							I							I			
Totaal				31	55	10	47	11	3	37	19	65	11	17	7	23	28	9	37

D. DALLE.

de huidige benaming. — VI Meulenstraat (Klopperstraat). — VII Oude Beestemarkt, Weststraat (Zwarte Nonnenstraat) en Spaans Kwartier. — VIII Vleeshouwerstraat. — IX Zuidstraat. — X Nieuwe Beestemarkt (Oude Beestemarkt) XI Kaaistraat (Duinkerkestraat). — XII Nieuwstraat. — XIII Oude Botermarkt (Boterweegschaalstraat). — XIV St.-Niklaaskerkhof (Kaatsspelmart) en Houtmarkt. — XV St.-Walburgakerkhof.

^b Tegenwoordig het huis St.-Sebastiaan in de Handboogstraat.

^c O. a. het huidige café-restaurant „Het Belfort”.

^d O. a. het huidige huis Noordstraat n° 21.

^e O. a. de huidige, „Drie Koningen”.

^f Zeer waarschijnlijk het huidige huis Houtmarkt n° 5.

^g Drie van de trapevelhuizen aan de noordzijde van de Markt.